

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۰۲/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

چگونه توانستیم مسئولیت پذیری دانش آموز پایه سوم ابتدایی مدرسه حضرت معصومه(س) مزایجان را از طریق نظم معلم تقویت کنیم؟

محدثه مریدی^۱، فاطمه خوش خواهش^۲

۱- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز سلمان فارسی شیراز

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، مرکز سلمان فارسی شیراز

mohade۳,۲۵.moridi@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر به منظور رفع مشکل یکی از دانش آموزان پایه سوم دبستان حضرت معصومه(س) روستای مزایجان شهرستان زرین دشت صورت گرفته است. در این مطالعه به بررسی دلایل عدم حضور به موقع این فراگیر در کلاس درس پرداخته شده است و هدف، تقویت مسئولیت پذیری دانش آموز از طریق نظم معلم جهت رفع این مشکل و حضور به موقع در کلاسها و امتحانات بوده است. پژوهش حاضر پژوهش کیفی از نوع اقدام پژوهی است. داده ها از طریق مشاهده، مصاحبه با والدین، دانش آموزان و دانش آموز مورد نظر و جستجو در پایگاه های اطلاعاتی جمع آوری شد. در نتیجه جمع آوری اطلاعات علت این امر نبودن نظم در رفتار معلم در کلاس تشخیص داده شد. در مرحله بعد راهکارهای مناسب (قرار دادن ساعت ثابت برای شروع کلاس ها، تشویق دانش آموزان منظم، صحبت با والدین، گرفتن بازخورد به موقع، فرستادن احادیث، وضع قوانین کلاسی، به کارگیری روش های نوین، تلنگر زدن به دانش آموزان نامنظم و...) در طول سال تحصیلی ۱۳۹۹_۱۴۰۰ ارائه شد. نتایج نشان داد دانش آموزی که در ابتدای سال در کلاس ها به موقع حضور پیدا نمی کرد پس از ارائه راهکارها از نظم بالایی برخوردار شده و برای حضور به موقع مسئولیت پذیری بالایی از خود نشان داده است.

کلمات کلیدی: اقدام پژوهی، مسئولیت پذیری، نامنظمی، نظم معلم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

رعایت نظم و انضباط در حیطه‌های آموزشی یکی از مهم‌ترین اهداف تربیتی است که اولیا و مدارس آن را در اولویت خود قرار می‌دهند و رفتار و فعالیت آموزشی معلمان تا حد زیادی بر اساس این پدیده شکل می‌گیرد. (سلیمی، ۱۳۸۲)

معلمان از جمله مهم‌ترین کسانی هستند که ساعت‌های زیادی با دانش آموزان در مدارس می‌گذرانند و می‌تواند تأثیر بسزایی در شکل‌گیری منش و رفتار دانش آموزان و میزان مسئولیت‌پذیری و پیشرفت تحصیلی آنها داشته باشند این تأثیر در فضای مجازی و کلاس‌های آنلاین نیز می‌تواند باشد و تأثیر آن بر دانش آموزان ابتدایی نیز دیده می‌شود. (سلیمی، ۱۳۸۲)

معلم در نظام جدید آموزش و پرورش در مقام یاور بالندگی انسان، نقش ایفا می‌کند نه فقط اینکه اطلاعاتی را منتقل کند. با ظهور فناوری‌های جدید فناوری تدریس از تأکید بر معلم محور بودن و آموزش مبتنی بر سخنرانی به فراگیر محوری و محیط یادگیری تعاملی تغییر کرده است. معلم باید در این عرصه همه موارد را مدنظر قرار دهد مخصوصاً زمانی که دانش آموز با الگو قرار دادن معلم این ویژگی را در خود پرورش می‌دهد و مسئولیت‌پذیر بودن را که یکی از ویژگی‌های معلم است در خود شکوفا کند. چون اگر پیوند اجتماعی بین معلم و دانش آموز ایجاد شود دانش آموز دوست دارد مانند معلم شود و مسئولیت‌پذیر بودن را در خود پرورش دهد (پور علی کویخی و بهمنی، ۱۳۹۴).

مسئولیت یک وظیفه شخصیتی است که معمولاً به صورت یک نگرش در ساختار روانی و رفتاری فرد شکل می‌گیرد و تغییر عمده و اساسی در رفتارهای اجتماعی محسوب می‌شود و لذا در آموزش‌های اجتماعی جایگاه جالب و قابل توجهی دارد (بهرامی و همکاران ۱۳۸۳).

نظم در افزایش مسئولیت‌پذیری اثربخشی مطلوبی دارد و برای مشخص ساختن آن، مدارس، آموزگاران و کلاس‌ها مؤثر قرار دارند. نظم و اجرای آن توسط معلمان برای افزایش مسئولیت‌پذیری در دانش آموزان مؤثر است و یک معیار محسوب می‌شود (خدابخشی و عابدی، ۱۳۸۶).

با توجه به مطالب فوق و اهمیت مسئولیت‌پذیری در زندگی اجتماعی هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر میزان نظم معلمان در کلاس‌های درس مجازی و فضای مجازی بر میزان مسئولیت‌پذیر بودن دانش آموزان ابتدایی در عرصه زندگی و تحصیلی و میزان موفقیت آنها می‌پردازد.

بیان مساله و توصیف وضع موجود

محدثه مریدی دانشجوی رشته آموزش ابتدایی از دانشگاه سلمان فارسی شیراز هستم. از مهرماه سال ۱۳۹۷ وارد دانشگاه فرهنگیان شده‌ام و اکنون ترم شش را به صورت مجازی سپری می‌کنم. از ترم پنجم برای درس کارورزی به مدرسه دخترانه حضرت معصومه (س) مزایجان می‌رفتم، این مدرسه دارای ۷ کلاس و ۷ آموزگار و ۲ نفر عوامل اجرایی است، یکی از کلاس‌ها به دانش آموزان استثنایی اختصاص داده شده است و معلم کلاس سوم، معاونت اجرایی مدرسه را نیز به عهده دارد. اندازه کلاس‌ها تقریباً مناسب است ولی یکی از کلاس‌ها بسیار کوچک است و دانش آموزان با فاصله بسیار کمی از یکدیگر می‌نشینند. امکانات مدرسه در سطح متوسطی قرار دارد و فقط کلاس ششم از فناوری پیشرفته‌تری چون ویدیو پروژکتور و تخته هوشمند برخوردار است. برخی از والدین دانش آموزان سطح سواد پایینی دارند و اغلب مشغول به کار هستند و نمی‌توانند فرزندانشان را در انجام تکالیف یاری کنند.

کلاس سوم ۳۱ دانش آموز دارد که فاطمه یکی از آنها است. فاطمه دانش آموز بسیار مؤدب و مهربانی است، در کلاس اذیت نمی‌کند و بسیار ساکت است، اغلب به کار خود مشغول است و در صورت نیاز به هم کلاسی‌هایش کمک می‌کند. فاطمه از نظر عاطفی بسیار حساس است و اکثر اوقات با تأخیر در کلاس حاضر می‌شود و سال تحصیلی را به همین منوال می‌گذراند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اهمیت و ضرورت پژوهش

نظم و نظم پذیری در زمره مهمترین رسالت‌های آموزشی و پرورشی نظام‌های تعلیم و تربیت، بویژه در ساحت‌های تربیت اخلاقی و اجتماعی به شمار می‌آید. توجه به آموزه‌های دینی و ایدئولوژیک ما نیز مبین اهمیت و ضرورت توجه به نظم و نظم پذیری در نسل آینده ساز می‌باشد؛ از این بابت که آنها در نقطه آغازین زندگی هستند و در صورتی کشوری منظم و منضبط به وجود می‌آید که سازندگان آن، افرادی منظم باشند و نظم در وجود آنها نهادینه شده باشد. نظم پذیری دانش آموزان تا حد زیادی با رفتار آموزشی و اجتماعی و نقش الگویی معلم همبستگی دارد و فرایند ایجاد نظم پذیری در دانش آموزان توسط معلم سبب می‌شود تا دانش آموزان با او همانند سازی کنند و رفتارهای قابل قبولی چون نظم پذیری را با علاقه مندی از خود بروز دهند از این گذشته فرایند مذکور موجب می‌شود که رفتار آموزشی مناسب یعنی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز تقویت گردد. معلم می‌تواند با کمک به شاگردانش برای بهبود بخشیدن ملاکهای رفتاری‌شان و نیز وضع یک سری اصول رفتاری خاص برای خودشان و نیز ایجاد بستر انضباط دموکراتیک در کلاس درس و دادن آزادی عملی در کلاس درس به جای محصور نمودن وی در یک الگو و سلب نمودن قدرت تفکر او به این جریان کمک نماید. (بذرافشان مروست، محمد اکبر نژاد، ۱۳۹۴)

مدرسه از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی، تربیتی و آموزشی و اصلی‌ترین رکن تعلیم و تربیت است که به منظور تربیت صحیح دانش آموزان در ابعاد دینی، اخلاقی، علمی، آموزشی، اجتماعی و کشف استعدادها و هدایت رشد متوازن روحی و معنوی و جسمانی آنان تأسیس و اداره می‌شود.

نقش معلم در سازندگی یا ویرانی بنای اخلاقی کودکان بسیار دارای اهمیت است. معلم از یک نظر قهرمان کودک است و مورد قبول شاگرد. براین اساس همه افعال و اقوالش برای طفل حجت است. او رهبر علمی کودک است و باید الگوی اخلاقی، نظافت، حسن برخورد و راه و رسم درست او باشد. نفوذ معنوی معلم در بین شاگردان به قدری ریشه دارد که با اعمال و رفتار خود به الگو و سرمشق برای کودکان تبدیل می‌شود. کودکان و نوجوانان از تک تک اشارات و حرکات و نحوه گفتار و مثال‌ها و واژه‌هایی که معلم به کار می‌برد، تأثیر می‌پذیرد. کودک از روش کار مسئولان مدرسه، نحوه اعمال انضباط آنان، برخورد آنان با شاگردان، تشویق‌ها و تنبیه‌ها و قدرت جاذبه و دافعه آنان تأثیر می‌پذیرد. معلم یا مربی وظیفه دارد که از لحاظ رفتار همراه با مهر و محبت و نحوه تربیت شایسته، نقش یک ولی را ایفا نماید.

با توجه به مطالب ارائه شده و یادآوری اهمیت و جایگاه نقش معلم و تأثیر پذیری دانش آموز از نظم و سایر رفتار معلم، این پژوهش بر آن است که وضعیت موجود دانش آموزان کلاس سوم مدرسه دخترانه حضرت معصومه (س) مزایجان را در زمینه مسئولیت پذیری و نظم شناسایی و با استفاده از راهکارهای متنوع آن را بهبود بخشد.

اهداف پژوهش

تعریف مسئله و مشخص کردن مشکل گام اول و ابتدایی برای تحقیق و ارائه راهکار برای مشکل احتمالی است، بنابراین اقدام پژوهی در گام بعدی به تعیین اهداف کلی و جزئی پژوهش می‌پردازد. در این پژوهش نیز محقق پس از بررسی و مطالعات اولیه و تعریف مسئله اهداف زیر را صورت بندی نمود:

هدف کلی:

بهبود مسئولیت پذیری دانش آموز پایه سوم ابتدایی مدرسه حضرت معصومه (س) مزایجان از طریق نظم معلم

اهداف جزئی: اهداف جزئی این پژوهش عبارت‌اند از:

۱: الگوپذیری دانش آموزان از رفتارهای مثبت معلم

۲: تقویت رفتارهای همراه با نظم معلم

۳: تأثیر پذیری کمتر دانش آموزان از رفتارهای منفی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴: علاقه مندی دانش آموزان به نظم و مسئولیت پذیری

گردآوری اطلاعات (شواهد یک)

الف) مشاهده:

اوایل سال تحصیلی ۱۳۹۹_۱۴۰۰ بود و من برای درس کارورزی در مدرسه حضرت معصومه (س) مزایجان در پایه سوم حضور پیدا می‌کردم. در این مدت متوجه شدم که فاطمه روزهای یکشنبه که من در مدرسه هستم با تأخیر بین ساعت ۸ تا ۸:۳۰ دقیقه صبح به مدرسه می‌آید و معلم نیز با یک تذکر کلامی ساده جهت حضور به موقع در روزهای دیگر او را راهی کلاس می‌کند. به رفتار فاطمه در کلاس دقت کردم او در طول ساعات کلاسی توجه کمی به سخنان معلم داشت و طبق برنامه او پیش نمی‌رفت مثلاً وقتی معلم از آنها می‌خواست با توجه به توضیحاتش به حل یک قسمت از درس بپردازند او به سلیقه خود قسمت‌های بعدی را نیز حل می‌کرد.

ب) مصاحبه:

۱: مصاحبه با والدین: مادر فاطمه در گفتگویی که با او داشتم بیان می‌کند که: «فاطمه توی کارهای خونه خیلی مرتب هست و تمام کارهای شخصیش رو خودش انجام میده و مسئولیت پذیر هست چون که پدر فاطمه بسیار منظم هست و به فاطمه برای رعایت نظم اصرار می‌کند حتی فاطمه توی خونه مسئول نگهداری یک خروس هم هست.»

۲: مصاحبه با دیگر دانش آموزان: خواهرزاده‌ام نفس همکلاسی فاطمه است، طی گفتگویی که با او داشتم بیان کرد: «فاطمه پارسال هم بعضی وقتا دیر میومد ولی کلاس اول که بودیم همیشه به موقع میومد چون که معلم کلاس اولمون خانم دیانت، همیشه سر موقع توی کلاس بود و آگه کسی بعد از خودش میومد از دستش ناراحت می‌شد که چرا منظم نیست.»

۳: مصاحبه با فاطمه: در گفتگویی که با فاطمه داشتم می‌گوید: «معلم خودش هم دیر میاد سر کلاس، تا وقتی که نیموده ما چیکار کنیم حوصلمون سر میره که، پس ما هم همراه معلم میایم.»

ج) مطالعه:

برای دسترسی به اطلاعات بیشتر به جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی پرداختم و به این نتیجه رسیدم که ممکن است بی مسئولیتی فاطمه جهت حضور به موقع در کلاس به خاطر دلایل زیر باشد.

۱: خواب ماندن و دیر رسیدن به کلاس

۲: طی کردن مسافت خانه تا مدرسه در زمان زیادتر از حد معمول به خاطر بازی گوشی در راه

۳: عدم علاقه به حضور در کلاس و لجبازی برای آمدن به مدرسه

۴: دیر آمدن معلم به کلاس در روزهای دیگر و الگوبرداری فاطمه از معلم

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها

پس از بررسی‌های مختلف دریافتم که الگوبرداری فاطمه از معلم برای حضور نامنظم در کلاس می‌تواند عامل اصلی دیر آمدن او باشد چرا که او معتقد است وقتی معلم دیر به کلاس می‌آید آنها سر کلاس کاری برای انجام دادن ندارند پس آنها نیز مانند معلم دیر می‌آیند. معلم در کلاس‌های مجازی نیز به موقع در کلاس حاضر نمی‌شود و کلاس طبق برنامه منظم اداره نمی‌شود و فاطمه طبق روال گذشته با تأخیر در کلاس حاضر می‌شود و گاهی نیز در کلاس حاضر نمی‌شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

پیشینه پژوهش

طبق تحقیقی که سلیمی (۱۳۹۴) در مورد تأثیر رفتار معلم بر میزان مسئولیت پذیری دانش آموزان انجام داد به این نتیجه رسید که عدم تمایل به نظم پذیری در مدارس پیامدهای منفی گوناگون و فراوانی برای دانش آموزان در حیطه‌های آموزشی، اجتماعی و خانوادگی در بردارد. علاقه نداشتن به نظم پذیری حتی در دانش آموزانی که دچار مشکلات حاد و نابهنجار نیستند زمینه قانون گریزی، خود کم بینی و تخلفات بیشتری را در آنان فراهم می‌آورد. معلمان، در مقام اشخاصی که باید از آگاهی و توانمندی در شناسایی و ایجاد رابطه سازنده با دانش آموزان برخوردار باشند، یکی از مهمترین عوامل در شکل گیری شخصیت رو به رشد دانش آموزان به شمار می‌آیند. تحقیق حاضر تلاش می‌کند تا اهمیت این نقش را در ایجاد رفتارهای حاکی از نظم پذیری در دانش آموزان، تبیین نماید. این تحقیق فرضیه‌های زیر را مورد آزمون قرار داده است: ۱. میان ارتباط دوستانه معلم با رعایت انضباط در دانش آموزان رابطه مثبت معنادار وجود دارد؛ ۲. میان میزان احترام گذاشتن معلمان به دانش آموزان با نظم پذیری ارتباطی مثبت و معنادار وجود دارد؛ ۳. میان تلاش معلمان در تفهیم مطالب آموزشی به دانش آموزان و نظم پذیری ارتباطی مثبت و معنادار وجود دارد و ۴. میان میزان الگوی نظم پذیر بودن در معلمان با نظم پذیری از طرف دانش آموزان رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. به منظور بررسی فرضیه‌های تحقیق، ۲۰۰ تن از دانش آموزان دختر پایه دوم دبیرستانهای منطقه ۱۵ تهران، به طور تصادفی، انتخاب شدند و از آنان خواسته شد تا به پرسشنامه محقق ساخته پاسخ دهند. نتایج تحقیق نشان داد که رابطه دوستانه و صمیمی معلمان با دانش آموزان، نمونه برتر بودن معلمان برای دانش آموزان، تلاش در خور معلمان به منظور تفهیم مطالب آموزشی، احترام گذاشتن به دانش آموزان، و نیز موفقیت خانوادگی دانش آموزان موجب افزایش میزان نظم پذیری آنان می‌گردد.

احمدی زمانی و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با موضوع عوامل مؤثر مدرسه بر میزان مسئولیت پذیری دانش آموزان ابتدایی انجام داد که به این نتیجه رسیدند که، محیط بیرونی شامل محیط خانواده، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی با تأثیرگذاری بر محیط درونی (ویژگی‌های شخصی وراثتی) فرد، زمینه ساز بروز مسئولیت پذیری خواهد شد. در این میان محیط مدرسه به طور اخص با دارا بودن سه فرایند «آموزشی»، «پرورشی» و «سازمانی»، زمینه ساز مسئولیت پذیری در متری است که از این میان عوامل روش تدریس معلم، محتوای درس، مشارکت دانش آموز در مدرسه، انگیزه دانش آموز، دین داری، انضباط، ویژگی معلم به عنوان الگو، پایگاه اجتماعی اقتصادی، عزت نفس، انعطاف پذیری، سبک رهبری، سرمایه اجتماعی، هویت، ارتباط گرم، جرئت ورزی، احساس امنیت، احساس تعلق، محبت، خودمدیریتی، ادراک اجتماعی، تجهیزات، انصاف، تشویق و توجه به ویژگی‌های فردی در مسئولیت پذیری دانش آموزان نقش دارند. در پایان نتیجه گیری می‌شود که معلمان و مربیان آموزشی باید ضمن توجه بر به کارگیری عوامل شناسایی شده در محیط مدرسه با نگاهی جامع، نقش و اثر زمینه‌ها و شرایط محیطی (بیرون و داخل مدرسه) را به طور مستمر مدیریت و هدایت کرده و مشوق مشارکت فعالانه آن‌ها در فرایند مسئولیت پذیری دانش آموزان باشند.

صیدی و نامی پور (۱۳۹۴) تحقیقی در زمینه مسئولیت پذیری و نظم دانش آموزان و عوامل مؤثر بر آن انجام دادند که نتیجه این تحقیق را به این صورت گزارش دادند که، انجام دادن هر عمل یا رفتار پذیرفته نشده و نامعقول توسط دانش آموزان که سازماندهی کلاس و مدرسه را مختل و یا تهدید به اخلال می‌کند و باعث کاهش کارایی معلم و دانش آموزان شده و معلم را در رسیدن به هدف اصلی خود که همان ارتقای دانش آموزان است به چالش می‌کشاند در بررسی علل بی انضباطی به این نتیجه رسیدیم که تنها دانش آموز عامل مطلق بی انضباطی نیست و این رفتار می‌تواند از عواملی همچون معلم کلاس محیط فیزیکی یا عاطفی خانواده و ... ناشی شود و می‌توان این عوامل را کاهش داد ما می‌توانیم از این رفتارهای نامطلوب پیشگیری کنیم که برای پیشگیری نیز راههایی چون به کارگیری روش‌های فعال تدریس وضع قوانین کلاسی جویاشدن علل بی انضباطی برخورد با این رفتارها و... پیشنهاد شد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نقدی و قدرتی (۱۳۹۴) تحقیقی را در زمینه نظم و انضباط دانش آموزان دوره ابتدایی انجام دادند که نتیجه این تحقیق به این صورت بود که، با تحول در نظام ابتدایی و پررنگ شدن نقش معلم در سند تحول بنیادین سؤالات بسیاری مطرح می‌شود از جمله: آیا معلم به طور واضح و مشخص در اصلاح و تغییر رفتار دانش آموزان نقش دارد؟ چگونه می‌توان از بروز رفتارهای نامناسب دانش آموزان که نظم و انضباط کلاس را مختل می‌کنند جلوگیری کرد؟ جامعه اماری، معلمان ابتدایی استان البرز که از بین آنان به عنوان نمونه ۴۰ نفر به روش تصادفی انتخاب شده است. ابزار سنجش، مصاحبه نیمه ساختار یافته می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که با توجه به اینکه مؤلفه‌های نظم و انضباط شامل ایجاد مقررات در کلاس، مسئولیت پذیری، آموزش، تنظیم برنامه، الگو بودن، تذکرات، نشان دادن اثار، زمینه سازی برای عادات و... می‌باشد و همچنین معلم در کلاس از روش‌های فوق استفاده می‌نماید، بنابراین معلم در نهادینه کردن و ایجاد نظم در دانش آموزان دوره ابتدایی نقش موثری دارد و همچنین نتایج به دست آمده با نظر دیگر پژوهشگران مطابقت دارد.

پور علی کویخی و بهمنی (۱۳۹۴) تحقیقی انجام دادند که طی آن دریافتند که: معلم در نظام جدید آموزش و پرورش در مقام یاور بالندگی انسان، نقش ایفا می‌کند نه فقط اینکه اطلاعاتی را منتقل کند. با ظهور فناوری‌های جدید فناوری تدریس از تاکید بر معلم محور بودن و آموزش مبتنی بر سخنرانی به فراگیر محوری و محیط یادگیری تعاملی تغییر کرده است. معلم باید در این عرصه همه موارد را مدنظر قرار دهد مخصوصاً زمانی که دانش آموز با الگو قرار دادن معلم این ویژگی را در خود پرورش می‌دهد و مسئولیت پذیر بودن را که یکی از ویژگی‌های معلم است در خود شکوفا کند. چون اگر پیوند اجتماعی بین معلم و دانش آموز ایجاد شود دانش آموز دوست دارد مانند معلم شود و مسئولیت پذیر بودن را در خود پرورش دهد.

دهقان (۱۳۹۵) تحقیقی در زمینه مسئولیت پذیری دانش آموزان انجام داد که نتیجه آن به این صورت بود که، یکی از راه‌های بالا بردن توسعه همه جانبه یک جامعه به خصوص جامعه آموزشی تقویت زمینه‌های مسئولیت پذیری فردی و اجتماعی آنهاست، در این تحقیق که در مورد دانش آموزان مقطع متوسطه با حجم نمونه دانش آموز به صورت پیمایشی مورد مطالعه علمی قرار گرفتند. اعتبار متغیرها با نظر متخصصین و روایی متغیرها با آقای کرونباخ در یک آزمون مقدماتی سنجیده شد. نتایج نشان داد که بیش از ۸۴٪ از پاسخگویان میزان مسئولیت پذیری در حد متوسطی دارا بوده‌اند و به ترتیب عامل احساس تعلق اجتماعی (۸۲٪)، اجتماعی شدن (۸۰٪)، اعتقاد به مسائل دینی (۷۸٪)، پایبندی به نظم (۷۵٪)، احساس تعهد و وجدان کاری (۶۸٪) و متغیر اعتماد اجتماعی (۶۴٪) به دست آمد و تنها متغیر مشارکت اجتماعی با (۰۵٪) با متغیر وابسته رابطه معناداری را نشان نداده است. در مدل چهارم رگرسیونی منتخب، عوامل احساس تعلق، پایبندی به نظم، اجتماعی شدن، گروه مرجع بیش از ۷۳٪ از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمود.

گزینه‌های راه حل‌های پیشنهادی

با توجه به تحقیقات و مطالعات گوناگون و کمک گرفتن از نظرات سایرین و اطلاعات جمع آوری شده اقدام به انتخاب راه حل‌هایی که قابل اجرا باشند نمودم و در ضمن وظایف والدین و همکاران و دانش آموز را به طور واضح برای هر کدام توضیح دادم. مراحل مورد نظر به شرح زیر است:

- ۱: قرار دادن ساعت ثابت شروع کلاسها و تنظیم برنامه کلاسی و اطلاع دادن به دانش آموزان و برگزار کردن کلاس طبق برنامه
- ۲: تشویق دانش آموزانی که به صورت منظم در کلاسها حضور پیدا می‌کنند
- ۳: اعلام تاریخ و ساعت برگزاری آزمون‌ها از چند روز قبل و یادآوری آنها
- ۴: صحبت با والدین دانش آموزانی که در کلاس حاضر نمی‌شوند و آگاه شدن از علت آن
- ۵: گرفتن بازخورد از دانش آموزان در مورد فایل‌های فرستاده شده در قالب ارزشیابی تکوینی بعد از مدت زمان کوتاهی پس از دریافت آنها توسط دانش آموز

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ۶: فرستادن احادیث و سخنان بزرگان در مورد رعایت نظم و توجه به درس
- ۷: تلنگر زدن به دانش آموزانی که منظم نیستند به صورت غیرمستقیم و در قالب نکوهش بی نظمی
- ۸: صحبت کردن با والدین دانش آموز و کمک خواستن از آنها جهت حضور منظم دانش آموز
- ۹: به کارگیری روش‌های نوین در تدریس جهت علاقه مندی دانش آموزان برای شرکت در کلاس
- ۱۰: وضع قوانین کلاسی جهت حضور منظم در کلاس

اجرای طرح جدید و نظارت بر آن

۱: قرار دادن ساعت ثابت برای شروع کلاس‌ها و اطلاع دادن به دانش آموزان

معلم باید برنامه کلاسی مرتب و طبق اصول تنظیم کند و آن را در اختیار دانش آموزان قرار دهد و هر روز همان برنامه سر کلاس حاضر شوند و همان محتوای درسی که در برنامه ذکر شده است در هر روز ارائه گردد تا دانش آموزان به ساعت‌های کلاسیک عادت کرده و دقیقاً طبق همان ساعت در کلاس حضور یابند و بی اطلاعی از ساعت و تاریخ کلاس را دستاویزی برای عدم حضور خود قرار ندهند. (تأیید راهکار توسط همکاران)

۲: تشویق دانش آموزانی که به صورت منظم در کلاس‌ها حضور پیدا می‌کنند

معلم باید به ساعت ورود دانش آموزان در کلاس توجه کنند و هر جلسه اسامی دانش آموزان و ساعت ورود آنها را یادداشت کند و پس از مدتی دانش آموزانی را که همیشه به صورت منظم و دقیق در کلاس حضور پیدا کرده‌اند پیدا می‌کردند و مورد تشویق‌کلامی و لفظی و معنوی و یا حتی مادی قرار دهد تا دانش آموز برای حضور مداوم و منظم در کلاس انگیزه بیشتری پیدا کند. (یوسفی، ۳۱۳۱)

۳: اعلام تاریخ و ساعت برگزاری آزمون‌ها از چند روز قبل و یادآوری آنها

تاریخ برگزاری آزمون‌های کلاسی در هفته جاری، از ابتدای هفته در اختیار دانش آموزان قرار بگیرد تا دانش آموزان تکالیف و وظایف خود را بدانند و از تاریخ آنها آگاه باشند تا عدم آگاهی آنها موجب بی مسئولیتی آنها نشود همچنین معلم کلاس علاوه بر برنامه هفتگی تکالیف و امتحانات، یک یا دو روز قبل از آزمون و تکلیف آنها را به دانش آموز یادآوری کند. (تأیید راهکار توسط همکاران)

۴: صحبت با والدین دانش آموزان

معلم با والدین دانش آموزان تماس می‌گیرد و از آنها علت حضور نامنظم دانش آموزان را می‌پرسد و به آنها راهکارهایی را می‌گوید تا دانش آموزان با انجام آنها در خانه به یک مسئولیت‌پذیری درونی برسند و این عمل برای آنها به یک ارزش درونی تبدیل شود و در کلاس درس و سایر عرصه‌ها نیز آن را رعایت کنند. (هاشمی، ۱۳۹۵)

۵: گرفتن بازخورد از دانش آموزان برای تمامی فایل‌های ارسال شده

معلم باید برای تمامی فایل‌هایی که در گروه ارسال می‌کند از دانش آموز بازخورد دریافت کند تا مطمئن شود که بی مسئولیتی و تنبلی دانش آموزان باعث به تعویق انداختن زمان مشاهده آنها نشود

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۶: فرستادن احادیث و سخنان بزرگان در مورد نظم و مسئولیت پذیری

معلم در طول هفته و یا هر روز احادیثی از امامان علیه السلام و یا سخنانی از بزرگان که در مورد مسئولیت پذیری هستند در گروه ارسال می کند تا دانش آموزان با آنها توجه کنند و از بیمسئولیتی فاصله بگیرند. «فلنسالن الذین ارسل الیههم و لنسالن المرسلین/اعراف/۶. مردم و پیامبران نسبت به کار و مسئولیتی که آن را عهده دار شده مورد محاسبه قرار می گیرند.» (یوسفی، ۱۳۹۳)

۷: تلنگر زدن به دانش آموزانی که منظم نیستند به صورت غیر مستقیم و در قالب نکوهش بی نظمی

معلم به صورت غیر مستقیم با فرستادن احادیثی بی نظمی را مورد نکوهش قرار می دهد تا دانش آموز به آنها توجه کند و رفتار خودش را در نظر گرفته و مورد انتقاد قرار دهد و به تصحیح آنها بپردازد. امام علی علیه السلام می فرماید: «بی نظمی موجب از دست رفتن فرصت های گرانبها و طلایی می شود و افراد در عمل ناکام می مانند. انسان بی نظم به دلیل سستی و تنبلی در بهره جستن از فرصت ها عمر خود را به بطلالت از دست می دهد و بی نظمی موجب پشیمانی و حسرت خواهد شد.» (تأیید راهکار توسط همکاران و پیش بینی اثرگذار بودن راه حل)

۸: به کارگیری روش های نوین در تدریس جهت علاقه مندی برای شرکت در کلاس

معلم باید برای تدریس از شیوه های نوین استفاده کند تا دانش آموز برای حضور در کلاس مشتاق باشد و باعث افزایش انگیزه آنها برای حضور منظم آنها در کلاس شود و یا اینکه قسمتی از تدریس را به عهده دانش آموزان بگذارد به گونه ای که دانش آموزانی که در کلاس حاضر می شوند دقایق ابتدایی کلاس موظف به انجام فعالیت می شوند مثلاً درس را آنها شروع کنند، به خواندن قرآن برای حسن مطلع کلاس بپردازند و یا اینکه آنها را مسئول قرار دهند تا از دانش آموزان بخواهند حضوری خود را در کلاس اعلام کنند. (یوسفی، ۱۳۹۳)

۹: وضع قوانین کلاسی جهت حضور منظم

معلم لیست را در اختیار دانش آموزان قرار می دهد و به آنها می گوید که اگر دیر در کلاس حاضر شوند باید یکی از کارهای موجود در لیست را به عنوان جریمه انجام دهند مثلاً اگر دانش آموزی دیر در کلاس حاضر شود باید از روی ۳ درس کتاب فارسی املا بنویسد. معلم باید کارهای موجود در لیست را به گونه ای قرار دهد که هر یک متناسب با ظرفیت ها و توانایی های یکی از دانش آموزان باشد تا علاوه بر تقویت مسئولیت پذیری به پرورش توانایی های آنها نیز کمک کند. (ابراهیمی، ۱۳۹۷)

گردآوری اطلاعات جدید (شواهد دو)

مشاهده:

- مواردی که در رفتار دانش آموزان در اجرای راه حل مشاهده شد:
- دانش آموز طبق ساعت مقرر شده در کلاس حضور پیدا می کند.
- دانش آموز نسبت به انجام تکالیف و سخنان معلم مسئولیت پذیر تر شده است.
- دانش آموز پس از حضور در کلاس با اشتیاق سلام و احوال پرسی و اعلام حضور می کند.
- دانش آموزان از بودن در کلاس احساس بیهودگی و خستگی نمی کنند.
- دانش آموز دیگر غیبت نمی کند و به صورت منظم در کلاس حضور می یابد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مصاحبه:

مصاحبه با معلم: معلم از وضع حضور و غیاب فاطمه رضایت کامل دارد و اظهار می‌کند که او نسبت به قبل بسیار فعال تر شده است و با خوشحالی در کلاس حضور پیدا می‌کند.

مصاحبه با دیگر دانش آموزان: نفس همکلاسی فاطمه بیان می‌کند که فاطمه به تازگی با روحیه بیشتری در کلاس حاضر می‌شود و دیگر مثل گذشته فکر نمی‌کند در کلاس وقتش تلف می‌شود و دائماً بیکار است، بلکه به موقع در کلاس حاضر می‌شوند و فعالیت‌هایی را که معلم بر عهده او گذاشته است به درستی به طور کامل انجام می‌دهد.

مصاحبه با والدین: مادر فاطمه بیان می‌کند که او برای حضور در کلاس انگیزه بیشتری پیدا کرده است و پس از انجام دادن تکالیفش دوست دارد هر چه زودتر در کلاس حاضر شود تا آنها را ارائه دهد. فاطمه اشتیاق زیادی برای حضور در کلاس پیدا کرده و دائماً تکالیف و ساعت‌های کلاسی را به مادرش یادآوری می‌کند. فاطمه به مادرش گفته است که خانم معلم تکالیفی را فقط بر عهده من گذاشته است پس من باید به درستی و به موقع آنها را انجام دهم.

بحث و نتیجه گیری

ارائه یافته‌های اصلی پژوهش

هدف کلی پژوهش حاضر عبارت بود از: بهبود مسئولیت پذیری دانش آموز پایه سوم ابتدایی مدرسه حضرت معصومه (ع) مزایجان از طریق نظم معلم

هدف جزئی ۱: الگوپذیری دانش آموزان از رفتارهای مثبت معلم

محقق قبل از اجرای راهکارها و بررسی رفتار دانش آموز در گردآوری شواهد یک متوجه شد که دانش آموز از رفتار معلم الگو پذیری بالایی دارد و چون معلم در ساعات مقرر در کلاس حضور پیدا نمی‌کرده است دانش آموز نیز به تبعیت از معلم همیشه با تأخیر در کلاس حاضر می‌شده است ولی پس از اجرای اولین راهکار و قرار دادن ساعت مشخص و ثابت برای کلاس‌ها و تبعیت معلم از آنها دانش آموز نیز مانند معلم در ساعات مقرر در کلاس حاضر می‌شود.

محقق با مقایسه شواهد یک و دو به این نتیجه می‌رسد که در دستیابی به این هدف موفق بوده است.

هدف جزئی ۲: تقویت رفتارهای همراه با نظم معلم

محقق در شواهد یک دریافت که معلم در ساعات مقرر در کلاس حضور پیدا نمی‌کند و کارهایش در کلاس و ارائه فایل‌ها همراه با نظم صورت نمی‌پذیرد ولی در شواهد دو معلم طبق برنامه کلاسی در کلاس حاضر می‌شود و محتوای مشخص شده را در گروه ارسال می‌کند. پس محقق توانسته است که به هدف خود دسترسی پیدا کند و رفتارهای همراه با نظم معلم را تقویت کند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

هدف جزئی ۳: علاقه مندی دانش آموزان به نظم و مسئولیت پذیری

محقق در شواهد یک به این نتیجه رسیده بود که دانش آموز به خاطر الگوپذیری از معلم و اعتقاد به اینکه در دقایق عدم حضور معلم وقت آنها تلف می شود به نظم علاقه ای ندارد و هیچگونه مسئولیت پذیری برای حضور در کلاس ندارد ولی در شواهد دو و پس از اجرای راهکارهای مختلف به این نتیجه رسید که دانش آموز برای حضور در کلاس از نظم بالایی برخوردار شده است و در انجام دادن تکالیفی که معلم به او محول کرده است مسئولیت پذیری بالایی از خود نشان می دهد.

بیان محدودیت ها

- ✓ عدم دسترسی به موقع به والدین:
- ✓ به دلیل شاغل بودن مادر محقق نمی توانست با او در همه ساعات روز ارتباط برقرار کند. همچنین شاغل بودن مادر باعث می شد که فعالیت هایی که به والدین سپرده می شد در زمان مناسب انجام نشود و با تأخیر همراه باشد در نتیجه زمان نتیجه گیری و انجام مراحل تحقیق نیز با تأخیر همراه می شد.
- ✓ مشکلات مربوط به اجرای راهکارها در کلاس مجازی:

به دلیل زیاد بودن تعداد دانش آموزان کلاس محقق نمی توانست توجه بیش از حد به دانش آموز مورد نظر داشته باشد و راهکارها را روی او پیاده کند زیرا باعث بی انگیزگی و حساسیت دیگر دانش آموزان می شد.

- ✓ عدم همکاری دانش آموز در مراحل ابتدایی:

از آنجایی که دانش آموز به رفتار معلم شرطی شده بود در ابتدا با محقق همکاری لازم را نداشت چرا که عقیده داشت همه معلمان مانند هم رفتار می کنند.

- ✓ کوتاه بودن مدت زمان اجرای راهکارها:

چون دانش آموز به رفتار معلم خو گرفته بود تغییر رویه و عادت کردن به شرایط جدید زمان زیادی می طلبید و بنابراین تغییر عادت دانش آموز در زمان کم ممکن نبود و در صورت تغییر در زمان کم، بازگشت عادت های رفتاری دانش آموز را شاهد می شدیم.

- ✓ مشکلات مربوط به آموزش مجازی:

به دلیل زندگی در روستا و قطع شدن مداوم شبکه اینترنت نمی توان به درستی تشخیص داد که عدم حضور به موقع دانش آموزان ناشی از بی مسئولیتی آنان است یا نوسانات اینترنت.

پیشنهادات

الف) به همکاران ارجمند پیشنهاد می شود:

- _ با تشخیص به موقع و اقدامات مناسب مشکلات دانش آموزان را رفع کنند تا این مشکلات باعث لطمه به درس و شخصیت دانش آموز نشود
- _ به دانش آموزان توجه کافی داشته باشند تا بتوانند دانش آموزانی که این مشکل را دارند بشناسند
- _ در کلاس به دانش آموزان مسئولیت بدهند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

__ از تشویق و تنبیه به موقع استفاده کند
__ کارهای سنگین که از حد توان دانش آموز خارج است به آنها محول نکنند تا در صورت عدم موفقیت در آن کار باعث ناامیدی آنان نشوند
__ در صورت نتیجه ندادن راهکارها در مرحله اول به دانش آموز پرخاش نکنند و با صبر و تحمل او را همراهی کنند
__ مشکل دانش آموز را مستقیماً به او تذکر ندهند و به صورت غیرمستقیم به او یادآور شوند
__ با تذکرات بی موقع و نابجا باعث احساس سرافکندگی دانش آموز نزد دیگر دانش آموزان نشوند
__ با والدین دانش آموز در فرایند اجرای راهکارها همراه باشند

ب) به اولیای گرامی پیشنهاد می شود:

والدین گرامی باید به فرزندان خود توجه کافی داشته باشند و اگر کودکشان در یکی از زمینه‌ها دارای مشکل یا اختلال باشد او را نکوهش نکنند و در این راه تنها نگذارند چرا که این رفتار نامناسب از طرف والدین باعث بی‌انگیزگی و بی‌علاقگی دانش آموز نسبت به درس و مدرسه می‌شود. پس والدین باید با حوصله با مدرسه و معلم همکاری‌های لازم را داشته باشند و از بروز مشکلات جلوگیری کرده و یا به حل مشکلات کمک کنند.

- دانش آموزان مورد نکوهش مستقیم و تنبیهات خارج از توانشان قرار نگیرند.
- در صورت پیشرفت هرچند اندک، مورد تشویق و تحسین قرار گیرند.
- بی‌احترامی به فرزندان سبب نافرمانی و تخریب شخصیت آنها می‌شود پس به فرزندان خود احترام بگذارند.
- وقت خود را برای رسیدگی به امور فرزندان خود خالی کنند و از وقت استفاده بهینه را داشته باشند.
- نسبت به آینده فرزند خود و تربیت فرزندان مسئولیت‌پذیر احساس دین کنند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

۱. ابراهیمی، هیمین؛ فلاحی، جواد؛ رستگار، دانا، ۱۳۹۷، تحلیلی بر راهکارهای افزایش مسولیت پذیری و مشارکت پذیری در مدرسه، چهارمین همایش بین المللی افق‌های نوین در علوم تربیتی، روانشناسی و آسیب‌های اجتماعی، تهران
۲. احمدی، احمد؛ فولاد گر، فرزانه، ۱۳۸۳، تأثیر مشاوره گروهی به شیوه منطقی-عاطفی- رفتاری بر افسردگی پسران بی سرپرست کانون امام صادق (ع) شهر کرد، دانش و پژوهش در روانشناسی شماره ۱۱.
۳. بهرامی، فاطمه؛ رشیدی، رضوان، ۱۳۸۳، بررسی و مقایسه اثربخشی روشهای پرورش خلاقیت به دانش آموزان ابتدایی شهر اصفهان. نمایه پژوهشی آموزش و پرورش استان اصفهان.
۴. پورعلی کویخی، زهرا؛ بهمنی، زهرا، ۱۳۹۴، فضای مجازی و تعلیم تربیت؛ تهدیدها و فرصت‌ها، کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران
۵. خدابخشی، مهدی؛ عابدی، محمد رضا، ۱۳۸۴، بررسی روش‌های افزایش مسولیت پذیری در دانش آموزان دوره راهنمایی شهر شهرضا، روش‌های تقویت آن، فصل نامه مطالعات روانشناختی، ۱۳۸۸، شماره ۱.
۶. سلیمی، سید حسین، ۱۳۸۲، مطالعه تأثیر رفتار معلم بر نظم پذیری دانش آموزان در مدرسه، زمستان، ۶(۲)، ۹۵-۱۰۸
۷. نقدی، پرستو؛ قدرتی، مژگان، ۱۳۹۴، نقش معلم در اصلاح و تغییر رفتار (نظم و انضباط) دانش آموزان ۱۱-۷ سال از طریق نحوه آموزش و تدریس، چهارمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران
۸. هاشمی، سیده فروزان؛ هاشمی، سیده فاطمه، ۱۳۹۵، مسولیت پذیری در دانش آموزان: ابعاد و راهکارهای تقویت آن، پنجمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران
۹. یوسفی، امیر، ۱۳۹۳، پرورش مسولیت پذیری اجتماعی در کودکان و نوجوانان، همایش سلامت اخلاقی و رفتاری کودک و نوجوان در خانواده، مدرسه و جامعه.